הלכה · משנה תורה · מפרשים · לב שלם · ספר מדע

לב שלם על משנה תורה, הלכות תלמוד תורה

רבי שלמה שלם

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לב שלם על משנה תורה, הלכות תלמוד תורה

רבי שלמה שלם

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לב-שלם-על-משנה-תורה-הלכות-תלמוד-תורה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ג 4
הלכה ד 4
הלכה ה 4
הלכה יב 4
פרק ד 5
הלכה ז 5
פרק ה 5
הלכה א 5
הלכה ד 6
הלכה ה 7
הלכה ט 7
פרק ו 8
הלכה ו 8
הלכה יד 8

פרק ג

הלכה ד

כתב הכ"מ ומ"ש היה לפניו וכו'. ירושלמי פרק אלו עוברים ר' אבהו שלח לבריה לטבריה וכו' ע"כ. וקשה דגמרא ערוכה היא זאת במועד קטן דף ט' אשכחינהו דקא רמו קראי אהדדי כתיב פלס מעגל רגליך וכו' וכתיב אורח חיים וגו' כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים וכו' ע"כ ואמאי מרן ז"ל שבק תלמודא דידן ונקט תלמודא דבני מערבא וצריך ישוב. ודע שראיתי להר"ב בית חדש ביו"ד סי' רמ"ו וז"ל ומ"ש לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום. נראה דהרב קשיא ליה בהך דסוף פרק קמא דקדושין דנשאלה שאלה זו אי תלמוד גדול או מעשה ואסיקנא דתלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה דמאי נפקותא בשאלה זאת לפיכך ס"ל להרב דנפקא מינה שאם היה לפניו עשית המצוה ות"ת דאם אפשר לעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו דתלמוד גדול ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו וכו' יעו"ש. ונוראות נפלאתי על הרב ז"ל שלא די שנראה דאשתימטתיה סוגיא הלז דמועד קטן גם לא השגיח בדברי מרן הכ"מ ז"ל דמייתי דברי הירושלמי דמהתם למד רבינו ז"ל דין זה וצ"ע.

הלכה ה

לעולם יעסוק אדם בתורה בין לשמה בין שלא לשמה וכו'. כתב הרב לח"מ וז"ל מימרא בפ' מקום שנהגו (פסחים דף נ') וכתבו התוס' דהייינו דוקא כשלומד להתכבד על מנת שאקרא חכם וכו' אבל אם לומד לקנטר בהא אמרינן נוח לו שלא נברא. וזה נראה מוכרח מכח קושית התוספות ואע"פ שרבינו לא ביארו עכ"ל. ויש לתמוה עליו דרבינו כבר ביארו בסוף הלכות תשובה יעו"ש שכתב ככל דברי התוס' ז"ל.

הלכה יב

חכמה שלמדתי באף היא עמדה לי. הכסף משנה ז"ל לא הורה לנו מקור דין זה. והוא במדרש קהלת על פסוק זה יעו"ש. ודומה לזה אמרו בשלהי ברכות דף ס"ג בקרא דכי מיץ חלב יוציא חמאה וכו' כל תלמיד שכועס עליו רבו פעם ראשונה ושותק זוכה להבחין וכו'. ומיץ אפים יוציא ריב כל תלמיד שכועס וכו' פעם שניה זוכה להבחין וכו'.

וכל היגע בתלמודו בצנעה מחכים וכו'. כתב מרן שהוא מן הירושלמי. ובמועד קטן דף י"ז אמרו כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ. והא כתיב לא מראש בסתר דברתי ההוא ביומיה דכלה.

פרק ד

הלכה ז

אין שואלין מעומד וכו'. כתב הרמ"א ז"ל בטור יו"ד סי' רמ"ו ס"ב ויש אומרים דכששואלים דבר הלכה צריך לעמוד ע"כ. והוא ממ"ש התוס' ז"ל בבכורות דף ל"ו משם הירושלמי יעו"ש. והרב שפתי כהן ז"ל כתב דלא פליג הירושלמי אהרמב"ם ז"ל. אבל הנכון דפליג וכמ"ש הר"ב מקראי קדש ז"ל. אבל מ"מ לדידי חזי ליה דלא נעלם מעיני הרמב"ם ז"ל דברי הירושלמי ועם כל זה פסק דלא כוותיה משום דבתוספתא דסנהדרין פ"ז אמרינן דאין שואלין מעומד יעו"ש ופסק רבינו ז"ל כתוספתא נגד הירושלמי. וחפשתי בבעלי הכללים אם הדבר כן דתוספתא וירושלמי פסקינן כתוספתא. ומצאתי להרב כנסת הגדולה ז"ל בכללי הגמרא אות ע"ה שכתב כן. עיין במהרש"ך ח"ג סי' נ"ז.

פרק ה

הלכה א

וכן אם היה אביו ת"ח אע"פ שאינו שקול וכו'. כתב מרן ז"ל ודברי רבינו שכתב כאן שאם היה אביו ת"ח אע"פ שאינו שקול כנגד רבו משיב אבידתו ואח"כ משיב אבידת רבו דבריו תמוהים דהא במתני' קתני בהדיא ואם וכו' ועוד שרבינו עצמו בהלכות אבידה וכו' יעו"ש. וראיתי בשיטה מקובצת נקראת אסיפת זקנים על מס' מציעא שרצה לתרץ דברי רבינו ז"ל דלא פליג ובעניותי לא זכיתי להבין דבריו וז"ל על הדין מתני' ומהטעם שכתבתי תבין שהלשון שכתב הרמב"ם פי"ב מהל' אבידה הוא העיקר ומ"ש בפ"ה מהל' ת"ת וכן אם היה אביו ת"ח אע"פ שאינו שקול הוא טעות סופר. אי נמי בתחילה היה גורס כגרסת הספרים שלנו ושוב חזר לגרסת הריא"ף ז"ל שהיא הנכונה. אי נמי איכא לפרושי דתנא פסיקא ליה דאם אביו חכם פורק משאו ואח"כ פורק את של רבו. והא דלא תני אלא בסיפא הוא לרבותא לא מבעיא היכא דשניהם נושאים משאו דפשיטא דאם אביו חכם אביו קודם משום דעומד ורואה ואיכא זילותא טפי אלא אפי' שביה דמסתמא אינם רואים זה את זה סד"א שרבו מובהק קודם קמ"ל שאביו קודם כיון שאביו חכם עכ"ל. ודברים הללו קשים לשמוע דאיך יתורץ תמיהת הכ"מ ז"ל בזה ומה ענין זה לזה וצ"ע.

עוד כתב שם ובמשא משמע לי דמדלא מפליג תלמודא דאפי' אביו שקול רבו קודם דכיון שאין שם אבידת הגוף ולא אבידת ממון רק להניח לו מעצבו הוה ליה ככבוד לחוד וחייב הוא בכבוד רבו יותר מכבוד אביו עכ"ל.

ודע דבב"י יו"ד סי' רמ"ב נסתפק בזה יעו"ש. ואני תמיה דאין כאן מקום לספוקי דהרא"ש כתב בפשיטות והביאו הטור שם וז"ל וא"א הרא"ש ז"ל כתב דלענין לפדותו ולפרק משאו אביו אם חכם הוא קודם אפי' שאינו שקול כרבו אבל לענין השב אבידתו וכו' ע"כ הרי דפשיטא ליה דאפי' אינו שקול כרבו קודם. ואם תמצא לומר דאפי' להרא"ש ז"ל קשה מתני' דכריתות דהיא שעמדה למרן ז"ל להסתפק אם כן למה לא זכר דברי הטור שהביא משם הרא"ש. ושמא יש לומר דלא היתה גרסא זו בספרי מרן שהרי לא הובא זה בפסקיו אבל לעיקר דינא פסק הרמ"א דאע"פ שאינו שקול אביו פורק משאו ואח"כ משאו של רבו. והרדב"ז ח"ב סי' ר"ב הובאו דבריו בכנסת הגדולה סי' הנזכר פסק דבשהוא שקול אביו כנגד רבו פורק משאו של אביו ואם אינו שקול אבל הוא חכם מה שירצה הבן יעשה. והרב המוסמך כמהר"ר בצלאל אשכנזי נשאל על זה והשיב כדברי הרדב"ז ז"ל ואח"כ כתב סברא אחרת דאם אביו חכם אע"פ שאינו שקול פורק את אביו ואח"כ פורק את רבו והובאו דבריו בשיטה הנזכר שם יעו"ש באורך.

הלכה ד

וכל תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה הרי זה שוטה רשע וכו' כי רבים חללים הפילה וכו'. כתב מרן ז"ל בכ"מ וז"ל ודע דבגמ' אמרינן ועד כמה עד מ' שנין וכו' ותמהני מהרמב"ם שכתבה לזו ולא חלק בין ארבעים לפחות מהם ובין שוין ליש גדול ממנו. וכו' ולייישב זה י"ל שרבינו והרי"ף ז"ל וכו' יעו"ש. ואני הפעוט אחרי השתטחי בעפרות רגלי מרן נ"ל דאפשר דטעם הדבר שהשמיטו רבינו הוא משום דסמך על הא דתנן החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וכו'. והענין הוא דבהלכות סנהדרין פ"כ דין ח' כתב וז"ל ועצומים כל הרוגיה זה שהגיע להוראה ואינו מורה והוא שהדור צריך לו אבל אם ידע שיש שם ראוי להוראה ומנע עצמו מן ההוראה הרי זה משובח ע"כ. והך דינא הויא תיובתיה דמרן ז"ל כאשר כתוב ומפורש בס' קול בן לוי עיי"ש. והנה מרן ז"ל לא הורה לנו מקום דין הנזכר.

אמנם בטור חו"מ סי' י' הביא דברי רבינו אלה ושם כתב מרן דהוציא דין זה ממתני' דאבות החושך עצמו מן הדין וכו'. דאם איירי מתני' כשלא הגיע להוראה אי אפשר דהיכי קאמר פורק ממנו איבה וגזל דמשמע הא לא חשך עצמו אין לו עון אחר והלא קרינן ביה כי רבים חללים הפילה אלא ודאי מיירי בראוי להוראה אלא שיש שם אחר הראוי להוראה. וע"ז תנן החושך עצמו מן הדין וכו' וקרא דעצומים כל הרוגיה מיירי שאין שם אחר הראוי להוראה הנה כי כן רבינו ז"ל עשה עיקר ממתני' ושביק כל הנהו חלוקים הנאמרים בש"ס דלמתני' אין הדבר תלוי בשנים אלא באם יש שם ראוי להוראה

חוץ ממנו. ואין לתמוה מדוע לא ביאר רבינו זה הכא משום דהתם עיקר שרשוהי וסמך עצמו ע"מ שיכתוב בסנהדרין. ועיין בהל' סנהדרין פ"ג דמהתם נמי איכא לאותבי למרן ז"ל. ועיין בזה במהרשד"ם חו"מ סי' א'. בני שמואל בביאורו לחו"מ סי' י'. ובמקום אחר הארכתי יותר בזה. המבי"ט סי' קנ"ו. והרב אהבת עולם דרוש ב' דף י"ט.

הלכה ה

ואסור לו לתלמיד לקרא לרבו בשמו ואפי' שלא בפניו. כתב מרן ז"ל דעיקר שרשוהי דדין זה הוא בפ' חלק על משנה דאפיקורוס אין לו חלק לעוה"ב ובעו בגמרא מאי ניהו אפיקורוס ונאמרו דברים הרבה ואחד מהם הוא מי שקורא לרבו בשמו. והביאו ראיה מגחזי דאמר אשר החיה אלישע והוא מן ההדיוטות דאין להם חלק לעוה"ב. ולפי זה יש לתמוה דהכא משמע דפסק כמ"ד דאפיקורוס הוא מי שקורא לרבו בשמו ואילו בפ"ג מהל' תשובה כתב דאפיקורוס הוא מי שאומר אין שם נבואה וכו' יעו"ש. וא"כ כיון שפסק כאן דאפיקורוס הוא מי שקורא לרבו בשמו איך פסק שם בפנים אחרות. ואע"פ שמרן ז"ל תמה שם דלא אמרו כך בגמ' מ"מ לא נאמר נמי דפליג מיניה וביה. ועוד קשה דמאי אסור דקאמר הו"ל למימר דאין לו חלק לעוה"ב. ואחרי תבענה שפתי מחילה כדת של תורה. נראה לענ"ד דרבינו הוציא דין זה מהא דאמרינן בפ"ק דקידושין דף ל"א ת"ר חכם משנה שם אביו ושם רבו תורגמן אינו משנה לא שם אביו ולא שם רבו. ופריך אבוה דמאן אלימא אבוה דתורגמן אטו תורגמן לאו בר חיובא הוא וכו' ופירש"י ז"ל חכם משנה שם אביו ושם רבו אם בא לומר דבר הלכה שאמר אביו או רבו לוחש לתורגמן כן אמר אבא מרי כך אמר רבי ומורי עכ"ל הרי בהדיא דאסור לקרות לרבו ואביו בשמם והביא ברייתא זו רבינו בפרק ו' לענין אביו ולא הזכיר שם רבו כמ"ש בגמ' אלא מוכרח דכאן ביאר בעבור רבו. הרדב"ז החדשות חלק א' בלשונות הרמב"ם סי' ל"ח.

הלכה ט

ראה רבו עובר על דברי תורה אומר לו למדתנו רבינו וכו'. כתב מרן בכ"מ דיצא זה לרבינו ז"ל מהברייתא דקדושין מכ"ש דאביו יעו"ש. ולענ"ד דגם ממקומו אינו חסר שהרי אמרינן בפרק ב' דברכות ברבן גמליאל שקרא בלילה הראשון שנשא אמרו לו תלמידיו לא למדתנו רבינו חתן וכו' וכן ברחץ לילה הראשון וכו' וכן כשמת טבי עבדו עיי"ש. שער אפרים סי' ס"ה. בתי כהונה בחלק בית המדרש דף כ'. פרי חדש ח"א בלשונות הרמב"ם.

פרק ו

הלכה ו

הרואה חכם אינו עומד וכו' ראה את הנשיא עומד מלפניו מלא עיניו ואינו יושב עד שישב במקומו וכו'. מדיוק לשון רבינו נראה דכשישב הנשיא תכף יושבים כל העם ואילו אח"כ כתב כשהנשיא נכנס כל העם עומדים ואינם יושבים עד שיאמר להם שבו ע"כ משמע דאע"פ שישב הנשיא אינם רשאים לישב עד שיאמר להם שבו. ובאמת דהם שני ברייתות האחת בקידושין והשניה בהוריות וכבר מרן ז"ל נרגש מסתירתן וכתב משם התוס' דהך ברייתא מיירי בבית המדרש ודרבי אבהו דלעיל מיירי בשוק והלשון מוכיח כן דהכא אמרו כשהנשיא נכנס וכו' דמשמע לבית (א') [המדרש] ובדר' אבהו אמרינן הרואה חכם עובר דמשמע שהוא בשוק ע"כ. ולא ראיתי כן בתוס' שלפנינו. וק"ק חדא דאם תאמר דמיירי בשוק מאי האי דקאמר ואינו יושב עד שישב במקומו מקום הנשיא בשוק מאי עבידתיה. ותו דמה נשתנה שוק מבית המדרש דהכא בעי רשות והתם לא בעי רשות.

הלכה יד

הקורא לחבירו עבד. בפ"ק דקידושין דף כ"ח תניא הקורא לחבירו עבד יהא בנידוי. ממזר סופג את הארבעים וכו'. ופירש"י הקורא לחבירו עבד עבד כנען עכ"ל. ויש לפרשו בתרי אנפי חדא דמיירי דקראו עבד סתם אלא דאמדינן דעתיה דלעבד כנעני נתכוון ולא מצי תריץ לדבוריה למימר לעבד עברי נתכוונתי וכמו שיראה מדברי רבינו מדסתם ולא פי' הקורא לחבירו עבד כנעני. ובאופן אחר נראה דרש"י סבר דסתם מצי תריץ לדבוריה ומשו"ה פי' דעבד דקאמר בגמ' היינו כשקראו בפירוש עבד כנעני. ועיין בס' בני חיי בחו"מ סי' ת"כ. ובס' פרח מטה אהרן ח"ב סי' צ"ז. ואגב עמדתי על מה שפירש"י ממזר סופג את הארבעים קנסא מכת מרדות וניחא ליה הא מנידוי עכ"ל. מ"ש קנסא מכת מרדות עיין בפרי חדש או"ח ח"א בהל' פסח סי' תע"א ובסי' תצ"א.

אמנם הא קשיא לי סיום דברי רש"י וניחא ליה הא מנידוי אטו בדידיה תליא מלתא דעבדינן ליה מאי דניחא ליה. ותו דבההיא דאמרינן במערבא ממנו אנגידא ולא ממנו אשמתא כתבו הפוסקים דדוקא ת"ח חמירא ליה שמתא מנגידא ובעם הארץ חמירא ליה נגידא. סוף דבר לא ידענא למאי הלכתא כתב רש"י דברים הללו.

ואם קרא לחבירו ממזר בן ממזר הרב עצמות יוסף הביא תשובת הר"י אבן מיגאש ז"ל דאינו חייב אלא מלקות אחת. ועיין בתשובת רש"ל סי' כ"ח וק"א דכתב דחייב ללקות

שתים. ועיין שם בסי' י"א דאיכא מ"ד דהקורא לחבירו ממזר לחוד דחייב ב' מלקיות אחד עליו ואחד על אמו שחשדה בזונה. והוא פלאי שהוא נגד הברייתא דקאמר ממזר סופג את הארבעים ואי איתא הו"ל למימר סופג שמונים אלא ודאי דאינו לוקה אלא מלקות אחד וצ"ע.